

Юлія Лисенко

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

ORCID ID 0000-0003-3229-2880

DOI 10.24139/2312-5993/2017.08/279-289

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті актуалізується проблема насильства стосовно людей похилого віку. Розкрито види насильства та їх прояви стосовно цих людей. Акцентована увага на умовах інформаційного суспільства, що впливають на розвиток чи пригнічення такого явища. Тому мета статті полягає в необхідності проведення вчасної соціально-педагогічної профілактики насильства стосовно літніх людей та обґрунтуванні ефективних шляхів його мінімізації, використовуючи просоціальний потенціал інформаційного суспільства. За допомогою аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення вдалося розкрити проблематику. Перспективою подальшого дослідження є вивчення структури та змісту соціально-педагогічної підтримки людей похилого віку в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: насильство, соціально-педагогічна профілактика, люди похилого віку, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. Світові глобалізаційні процеси зумовлюють інтенсивність розвитку інформаційного суспільства, що, у свою чергу, безпосередньо відображається на соціалізації кожної особистості. З одного боку, інформаційне суспільство відкриває набагато більше можливостей для людини, з іншого – швидко поширює негативні явища та провокує вразливі верстви населення на деструктивні дії, спрямовані як на оточуючих, так і на себе. У зв'язку з мінливістю та швидкоплинністю різноманітних процесів в українському соціумі, значна кількість негативних явищ залишається непоміченою, що згодом призводить до їх поглиблення, і часто унеможливає їх викорінення. Як наслідок, це вимагає витрати значних зусиль фахівців для корекції чи подолання (за сприятливих умов) таких явищ. Зокрема, прояви насильства можуть здійснюватися стосовно людей різної статі й віку: жінок і чоловіків, дітей і молоді, дорослих і людей похилого віку. Факти насильства стосовно останніх маловідомі, що свідчить про латентність цього явища й ускладнює його подолання, а з розвитком інформаційного суспільства ця проблема набуває нових форм, тому актуалізується необхідність вчасного її попередження на різних рівнях. Таким чином, крім актуалізації проблеми подолання насильства стосовно людей похилого віку, варто визначити соціально-педагогічні профілактичні та корекційні шляхи його мінімізації, використовуючи конструктивні можливості інформаційного суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Явище насильства, проблеми, що пов'язані з його наслідками, методи та прийоми роботи з жертвами і кривдниками досліджуються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими (Т. Алексєєнко, О. Безпалько, О. Белоліпцевою, О. Бойко, О. Гуртовенком, С. Кузіною, К. Левченко, Н. Максимовою, О. Ожйовою, В. Ролінським, О. Ткаленко, Т. Цюман, О. Юрчик та іншими). А. Аніщенко, Т. Коленіченко, Г. Міннігалеева, А. Мокряк, О. Новікова, Є. Холостова й інші науковці розглядають специфіку соціальної та соціально-педагогічної роботи з людьми похилого віку. Різнобічні впливи інформаційного суспільства на особистість вивчають А. Рижанова, Л. Тіхонова, В. Шейко, В. Штанько та ін. Соціально-педагогічний аспект профілактики й подолання насильства стосовно літніх людей в умовах інформаційного суспільства залишається маловивченим.

Відтак, **мета статті** – довести актуальність і необхідність проведення вчасної соціально-педагогічної профілактики насильства стосовно людей похилого віку, а також обґрунтувати ефективні шляхи його мінімізації, використовуючи просоціальний потенціал інформаційного суспільства.

Для реалізації зазначеної мети варто застосувати такі **методи дослідження** як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення результатів щодо заявленої проблематики.

Виклад основного матеріалу. Проблема насильства досліджується впродовж багатьох років, і, на жаль, залишається досі актуальною, незважаючи на значні кроки, що зроблені не лише в науці, а й на рівні української громадськості та держави. Дійсно, з початку XXI ст. відбулися позитивні зрушення: з'явилися нові закони та зміни в існуючому законодавстві, почали працювати центри допомоги жертвам насильства, безкоштовні «гарячі» телефонні лінії, телефони довіри, проводиться робота не лише з постраждалими від насильства, а й із кривдниками. Однак залишається недостатньою обізнаність людей щодо механізмів захисту себе та інших від проявів насильства, можливості звернутися у відповідні установи по допомогу до фахівців чи за телефонами з метою виходу з кризової ситуації. Для надання допомоги постраждалим та їх виходу з кризи необхідні зусилля багатьох інституцій та тривалий час, адже така робота не дає швидких якісних результатів. Тому, на наш погляд, варто оптимізувати шляхи проведення роботи з попередження насильства, використовуючи можливості інформаційного суспільства, стосовно всіх категорій осіб, зокрема людей похилого віку з метою унеможливлення розвитку цього явища.

Насильство – це дії фізичного, психологічного, сексуального або економічного спрямування однієї людини (групи людей) на іншу(их), що порушують права і свободи особи (осіб) та наносять шкоду її (їхньому) здоров'ю.

В останнє десятиріччя розповсюдження набуло явище домашнього насильства, що поширюється на всі вікові категорії та статі. Домашнє насильство означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або

економічного насильства, які відбуваються в середовищі сім'ї чи в межах місця проживання [4, 13]. Однак прийнято говорити про насильство в сім'ї лише над дітьми та жінками, вельми рідко – чоловіками, а тим паче – людьми похилого віку.

У Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами зазначено, що домашнє насильство щодо людей похилого віку є прихованим [4, 64]. За дослідженнями чеських громадських організацій, близько 10 % громадян похилого віку зазнають домашнього насильства [1, 86], у статистичних даних Білорусі зафіксовано, що 20 % жінок старше 60 років страждають від домашнього насильства [1, 131]. Такі невеликі дані (лише Чехія та Білорусь), деякою мірою, підтверджують відсутність повної офіційної статистики щодо здійснення насильства над людьми похилого віку в різних країнах Європи й Україні зокрема.

Нагадаємо, що серед вітчизняних і зарубіжних науковців немає чітко визначених вікових меж щодо людей похилого віку, оскільки це пов'язано з багатьма причинами: здоров'ям (психологічним, фізичним, соціальним), виходом на пенсію тощо. Тому їх можна називати літніми, третього віку. Навіть у нормативних документах України та європейських, перекладених українською мовою, словосполучення «літні люди», «люди похилого віку» використовуються як синоніми.

Психосоціальні особливості розвитку людей третього віку, зазвичай, є «допомогою» кривдникам. Зростаюча вразливість організму цієї вікової категорії з боку фізичного стану (погіршення стану здоров'я, проблеми в самообслуговуванні тощо), переживання кризи старіння, що характеризується посиленням страхів, звуженням кола соціальних зв'язків, виникненням почуття самотності та самоізоляції, міжпоколінних конфліктів тощо, може стати приводом або причиною здійснення насильства над ослабленою людиною. Інколи з новин телеекранів лунають повідомлення про заволодіння матеріальними цінностями цих людей (гроші, дорогоцінності, нерухомість) через здійснення насильства чи то родичами, чи то сторонніми особами, що, навіть, призводить до смерті людей похилого віку.

З цього приводу Е. Сиротін зазначає, що учасниками конфлікту можуть бути незнайомі люди (кривдник і жертва) та знайомі, а інколи навіть родичі. Від останніх, зазвичай, страждають жінки, а чоловіки – від незнайомців. Конфлікти в родині виникають через алкоголізацію окремих членів родини, а також на матеріально-побутовій основі через вимушене проживання у спільному приміщенні [5, 52].

Розмірковуючи над причинами латентності такого явища, можна припустити наступне. Дана вікова категорія виховувалася за радянських часів, коли, по-перше, не прийнято було обговорювати з оточуючими домашні проблеми, пов'язані з конфліктами між членами родини,

наси́льством, хвилюючись за те, «а що ж скажуть люди (сусіди, колеги, родичі)». По-друге, починаючи з виховання дітей, застосовувалися фізичні покарання, що не порушувало прав останніх і вважалося нормою, адже на той час на законодавчому рівні не було документів, що захищали б дітей від насильства в сім'ї. Такі виховні методи передавалися із покоління в покоління («мене так виховували, і я так виховую»), при чому чоловік також мав неоголошене право «виховувати» жінку, доводячи своє головування в сім'ї силою. Тільки в 2001 році в Україні був прийнятий Закон «Про охорону дитинства», де чітко визначені права дитини й обов'язок батьків нести відповідальність за її виховання та розвиток до досягнення нею повноліття. Додали статті до Сімейного кодексу щодо підвищення відповідальності батьків. Однак, навіть сьогодні не всі батьки знають про те, що фізичне покарання – це насильство і порушення прав дитини, а про психологічний чи економічний тиск – тим паче. Такі значні кроки з боку держави вже зумовлюють необхідність змінювати світогляд молодих батьків та сприяти побудові демократичного українського суспільства без насильства через популяризацію і пропаганду прав дітей та батьківських обов'язків. По-третє, тривалий час не було чітких механізмів захисту жертв насильства та покарання кривдників. На жаль, дієвих і досі немає, про що свідчить нинішнє спілкування з людьми похилого віку.

У межах всеукраїнської акції «16 днів проти насильства» в територіальних центрах надання соціальних послуг міста Харкова були проведені лекції для людей похилого віку на тему «Попередження насильства й жорстокості в сім'ї». Присутніми здебільшого були жінки, які ділилися своїм негативним досвідом в цьому питанні та відверто розповідали про насильство, якого вони зазнали протягом життя за радянських часів. Вони були єдині в тому, що зіткнулися з однаковою проблемою – при зверненні до правоохоронних органів очікуваних дій щодо їхнього захисту не здійснювалося. Тому, насамперед, жінок хвилювало те, яким чином подолати домашнє насильство та куди можна звертатися в таких випадках: конкретні контакти фахівців, установ, «гарячі» телефонні лінії тощо, адже цією інформацією вони наразі не володіють. Тож, незважаючи на інтенсивний розвиток інформаційного суспільства, літні люди відчують брак інформації та механізмів захисту себе від посягань кривдників. Таким чином, сором, необізнаність людей, зневіреність у дієвості правоохоронних органів, незахищеність тощо спричиняють наслідки, що дійсно перетворюють це явище на приховане. А недосконалість українського законодавства, нестача центрів допомоги, постраждалим від насильства, «замовчування» проявів насильства в мікросоціумах ускладнює вирішення цієї проблеми.

У Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» прописані чотири види насильства: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне [3].

Тож, варто детальніше розглянути прояви різних його видів стосовно людей похилого віку.

Фізичне насильство в сім'ї – умисне нанесення одним членом сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень іншому члену сім'ї, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі та гідності. Що стосується людей похилого віку, то вони часто зазнають фізичного насильства в сім'ї, утім вважають необхідним мовчати про це, оскільки нерідко є залежними від родичів або вважають, що краще терпіти, ніж зашкодити родичам-кривдникам, звернувшись по допомогу до правоохоронних органів чи інших служб.

Сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до дитини, яка є членом цієї сім'ї. На жаль, у реальності таке насильство відбувається і над літніми людьми, зазвичай, саме в родині, що підтверджують неофіційні дані правоохоронних органів. Утім, підтверджуючих офіційних статистичних даних немає.

Психологічне насильство пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, що спричиняє емоційну невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю. Нині це розповсюджений вид насильства, однак зібрати достатні докази, які б стали підставами для пред'явлення обвинувачення в судовому порядку, вкрай важко, а частіше, майже неможливо, що також обумовлено слабкою правовою базою та нечіткими визначеннями вказаного правопорушення в конкретних статтях відповідних кодексів. У зв'язку з цим, провину особи довести не вбачається можливим. Унаслідок цього, кривдники з легкістю уникають відповідного покарання та продовжують безперешкодно здійснювати психологічне насильство.

Економічне насильство – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я. Зрозуміло, що в законі акцент зроблено саме на сімейному насильстві, однак, його прояви притаманні не лише сімейному середовищу.

Якщо ж не обмежуватися сім'єю, то слід зазначити, що економічне насильство щодо людей похилого віку, на жаль, здійснюється безпосередньо і державою, оскільки невідповідність пенсій для забезпечення гідного рівня життя, неможливість придбання необхідних ліків та оплати за комунальні послуги знецінює цих людей, зводячи їх рівень життя за межу бідності. Таке порушення прав людей похилого віку на гідне життя в нинішніх соціально-економічних умовах стає надто поширеним. У Законі України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в

Україні» для повноцінного способу життя «держава гарантує кожному ... громадянину похилого віку належний рівень життя, задоволення різноманітних життєвих потреб, надання різних видів допомоги...» [2]. Ж. Малахова зазначає, що майже 81 % жінок, половина з яких старше 70 років приречені на голодування, оскільки залишилися самотніми, немає допомоги від родичів, а фінансові можливості порушені (маленька пенсія) [5, 49]. Не зважаючи на поступове незначне підвищення пенсій в Україні, яке не перекриває економічні негаразди, якість життя цих людей щорічно погіршується.

Вивчаючи міжнародний досвід боротьби з насильством, крім зазначених вище загальновизнаних видів насильства, у Німеччині виокремлюють ще й *соціальне насильство*, що означає такі «обмеження в соціальному житті людини, як заборона чи суворий контроль сім'ї за зовнішніми контактами, блокування або заборона спілкування з іншими людьми» [1, 53]. Цей вид насильства достатньо розповсюджений, однак офіційно невизнаний, оскільки ані в Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами його не розглядають, ані в українському законодавстві.

Нерідкими є випадки блокування контактів людей похилого віку рідними чи опікунами, що значно звужує їх коло спілкування. Оскільки останнє для даної вікової категорії є одним із провідних видів діяльності для продовження повноцінного самостійного та активного життя, то цілеспрямоване звуження соціальних зв'язків людей похилого віку дійсно можна називати насильством. За свідченням Ж. Малахової, «крайнім проявом дезорганізації сімейних відносин є жорстокість і фізичні образи з боку родичів, повна ізоляція старої людини» [5, 52], а причиною самогубств серед цієї вікової категорії нерідко є «тиранія близьких, що надмірно обмежує й регламентує їх особисту свободу» [5, 48–49]. Зрозуміло, що, інколи, рідні чи опікуни переживають за довірливість людей похилого віку, якою зуміють скористатися непорядні люди, правопорушники, що може спровокувати необережні дії та шахрайство стосовно літніх людей. Однак це зовсім не виправдовує обмеження життєдіяльності літніх людей, здійснюючи, таким чином, невизнане в Європі й Україні соціальне насильство над ними. Для даної категорії осіб значущою є можливість спілкування, підтримки контактів, а обмеження цього, насамперед, погіршують рівень їх здоров'я. Тому варто розуміти й далекоглядно бачити, зважаючи всі «за» і «проти», до яких наслідків призведе мінімізація спілкування похилих людей та як це відобразиться на їх подальшій життєдіяльності.

У Росії в 2013 році видана монографія Я. Гілінського «Соціальне насильство», але відсутня інформація про людей похилого віку. Відтак, це черговий раз доводить необхідність актуалізації, піднятої нами, проблеми та розробки шляхів її попередження.

Звертаючись до міжнародного досвіду протидії насильству, слід зазначити, що в Німеччині функціонує Федеральне міністерство у справах сім'ї, осіб похилого віку, жінок та молоді, а в законодавстві деталізовані види насильства, одним із яких виокремлено – насильство стосовно літніх людей у сім'ї [1, 52]. Задля захисту постраждалих тут є жіночі притулки, консультаційні центри, центри допомоги для потерпілих від сімейного насильства [1, 54].

В українському законодавстві попередження насильства в сім'ї визначається як «система соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї» [3]. Тобто визначення включає в себе не лише первинну профілактику, а й вторинну та третинну. Тож, соціально-педагогічний підхід у вирішенні зазначених вище проблем передбачає реалізацію профілактичних і корекційно-реабілітаційних заходів з метою попередження та подолання домашнього насильства щодо літніх людей.

Соціально-педагогічна профілактика насильства – комплекс заходів, спрямований на запобігання порушення прав людини щодо її честі, гідності та умов життєдіяльності. Така робота має проводитися з усіма віковими категоріями: з дітьми з метою попередження насильства серед однолітків та захисту дитинства; з дорослими (батьками) з метою визначення адекватних методів виховання дітей та розвиток умінь взаємодії з похилими людьми (батьками, родичами, сусідами та іншими оточуючими), з представниками різних соціальних інституцій, що обслуговують цю категорію осіб, з метою підвищення професіоналізму та попередження професійного вигорання, із самими літніми людьми з метою навчання їх захисту від насильницьких посягань та допомоги іншим за технологією «рівний-рівному».

Стосовно людей похилого віку, ще в серпні 1982 року був прийнятий Віденський міжнародний план дій з проблем старіння, у якому йдеться про необхідність активізації потенціалу даної вікової категорії в житті суспільства та підвищення їх якості життя, що спрямовано на задоволення духовних, матеріальних, здоров'язбережувальних та інших потреб. У 2002 році – Мадридський міжнародний план дій з питань старіння, Регіональна стратегія реалізації Мадридського плану з проблем старіння та Берлінська декларація міністрів «Суспільство для людей усіх вікових груп у регіоні ЄЕК ООН» рекомендують змінити політику стосовно людей похилого віку для надання більших можливостей і сприяння активному старінню (здоров'я, зайнятість, активна життєва позиція) через здійснення суспільно корисної діяльності. Тож, включення людей похилого віку в суспільство через упровадження відповідної політики держави, яка б сприяла інтеграції літніх людей, використовувала би потенціал цієї вікової категорії на благо соціуму, а не

навпаки – спричиняла відчуження та ізоляцію. Рівень розвитку держави на міжнародному рівні, як відомо, зумовлюється вмінням створити стабільні умови для захисту вразливих верств населення, до якої й належать люди похилого віку. На наш погляд, це і було би своєчасною профілактикою проявів насильства стосовно людей похилого віку на рівні держави, що спрямовувалася б на усвідомлення ними їх самодостатності, необхідності захисту від насильства та надавало би їм відчуття безпеки.

Зважаючи на схарактеризовані види насильства стосовно похилих людей, слід зазначити, що розвиток інформаційного суспільства також спричиняє посилення та поширення насильства. З появою гаджетів, Інтернету, комерціалізацією засобів масової інформації тощо здійснюється постійний нескінченний потік інформації. У зміст самої інформації часто закладаються різного роду маніпуляції свідомістю, шахрайство, викривлення фактів тощо. За свідченням В. Штанько, швидкість інформаційних потоків руйнує здатність людини до рефлексії і спричиняє споживання, що, у свою чергу, породжує маніпулювання свідомістю як окремої людини, так і великих груп [7, 13–14], а суперечливість процесу трансформації соціокультурної реальності під впливом інформаційно-комп'ютерних технологій має неоднозначний вплив, що доки малодосліджений [7, 18].

З огляду на це, серед літніх людей досить розповсюдженою є думка, що Інтернет і все, що з ним пов'язано, – зло. Тому важливо в роботі з цією віковою категорією здійснювати їх переорієнтацію на те, що інформація може бути корисною, правдивою, а для цього обов'язково необхідно навчати правильно використовувати Інтернет-ресурси, що дасть можливість вчасно знаходити потрібну інформацію, здійснювати самонавчання, пошук цікавих і корисних статей, розвивати критичне мислення, обережне ставлення до інформації, що стосується здоров'я та застосування різних способів лікування тощо.

Поряд із цим, варто зазначити позитивні можливості інформаційного суспільства для потенційних, латентних і реальних жертв насильства. Як свого часу виникнення загальнодоступної книги сприяло подоланню історико-культурних кордонів між людьми, так у наш час поява Інтернету, згодом і виникнення соціальних мереж, дали широкі можливості для спілкування та пізнання глобального соціуму. Нині існують різноманітні способи пошуку необхідної інформації для захисту від кривдників. У соціальних мережах, в Інтернеті, по телебаченню, радіо, через розповсюдження друкованої продукції та інші способи поширення інформації можна дізнатися про місце знаходження та контакти установ, які надають послуги постраждалим від насильства, гарячі лінії для отримання швидкої консультації тощо. Тому використання можливостей інформаційного суспільства також може сприяти подоланню насильства,

однак проблема відсутності навичок у людей похилого віку володіння технікою спричиняє ускладнення в реалізації цього.

Вчасне проведення превентивних дій, зокрема за допомогою використання позитивних можливостей інформаційного суспільства, сприятиме мінімізації насильства стосовно різних вікових категорій, зокрема й людей похилого віку. Таким чином, демократизація українського суспільства передбачає надання можливості кожній людині захистити свої законні права незалежно від її віку, стану здоров'я, матеріального забезпечення тощо, а актуалізація проблеми домашнього насильства стосовно людей похилого віку сприятиме консолідації зусиль науковців і громадськості з метою вдосконалення законодавства щодо протидії насильству та надання повноважень відповідним структурам, вчасному реагуванню й оптимізації механізмів роботи як із жертвами домашнього насильства, так і з кривдниками.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, досліджуючи проблему актуалізації та необхідності здійснення вчасної соціально-педагогічної профілактики насильства стосовно людей похилого віку, можемо підсумувати, що дійсно, прояви насильства стосовно цієї вікової категорії існують, однак вони часто приховані, що підтверджується відсутністю офіційної статистики. Недосконалість українського законодавства та правових механізмів впливу на кривдників ускладнює наслідки подолання насильства для жертв та сприяє уникненню покарань за правопорушення для кривдників. Оскільки демографічне старіння населення нині є глобальною проблемою, різні країни намагаються по-своєму вирішити питання активізації літніх людей через поліпшення умов для їхнього здоров'я, зайнятості та активної життєвої позиції, для забезпечення захисту й гідного рівня життя. В умовах інформаційного суспільства варто використовувати його конструктивні можливості для сприяння ефективнішому попередженню насильства та, по можливості, його викорінення. Утім, без подолання неосвіченості людей похилого віку в користуванні персональним комп'ютером, Інтернет-ресурсами, це зробити набагато важче. Тому забезпечення умов в інформаційному суспільстві для отримання елементарних навичок здобуття інформації та її вірного використання різними верствами населення, зокрема й людьми похилого віку, є обов'язковою необхідністю. Володіючи інформацією щодо способів уникнення проявів насильства, роботи відповідних установ та надання необхідних послуг для потерпілих від насильства людина має можливість захистити себе та інших. Люди похилого віку нині потребують пильної уваги до себе як з боку громадськості, яка може бути ініціатором проведення профілактичної та корекційно-реабілітаційної роботи з мікросоціумом, так і з боку влади, яка регулює державну політику та є гарантом надання підтримки потенційним, латентним і реальним жертвам несприятливих умов соціалізації.

Перспективами подальших наукових розвідок є вивчення структури та змісту соціально-педагогічної підтримки людей похилого віку в умовах інформаційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галай, А. О., Галай, В. О., Головка, Л. О., Муранова, В. В. (2014). *Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству*. Київ: КНТ (Halai, A. O., Halai, V. O., Holovko, L. O., Muranova, V. V. *International experience in preventing and combating domestic violence*. Kyiv: KNT).

2. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» (2015) (*Law of Ukraine "On the main foundations of social protection of veterans of labor and other elderly citizens in Ukraine"*) (2015). Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>.

3. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (2001). (*Law of Ukraine "On the prevention of violence in the family"*) (2001). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (*Council of Europe Convention on Preventing and Combatting Violence against Women and Domestic Violence*). Retrieved from:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680093d9e>

5. Малахова, Ж. Д. (2010). *Соціальна геронтологія*. Запоріжжя: КПУ. (Malakhova, Zh. D. (2010). *Social gerontology*. Zaporizhzhia: KPU).

6. Проект Стратегії Національного плану дій з питань старіння до 2022 року (*Project Strategy of the National Action Plan on Aging to 2022*). Retrieved from: <http://www.msp.gov.ua/projects/222/>.

7. Штанько, В. І., Тіхонова, Л. А. (2013). Проблеми адаптації особистості в умовах становлення інформаційного суспільства. Харків: ООО «Компанія СМІТ» (Shtanko, V. I., Tikhonova, L. A. (2013). *Problems of adaptation of the person in the conditions of formation of the information society*. Kharkiv: ООО "Company SMIT").

РЕЗЮМЕ

Лысенко Юлия. Социально-педагогическая профилактика насилия в отношении пожилых людей в информационном обществе.

В статье актуализируется проблема насилия в отношении пожилых людей. Раскрыты виды насилия и их проявления в отношении этих людей. Акцентировано внимание на условиях информационного общества, влияющие на развитие или угнетение явления насилия. Поэтому цель статьи заключается в необходимости проведения своевременной социально-педагогической профилактики насилия в отношении пожилых людей и обосновании эффективных путей его минимизации, используя просоциальный потенциал информационного общества. С помощью анализа, синтеза, сравнения и обобщения удалось раскрыть проблематику. Перспективой дальнейшего исследования является изучение структуры и содержания социально-педагогической поддержки пожилых людей в условиях информационного общества.

Ключевые слова: насилие, социально-педагогическая профилактика, люди пожилого возраста, информационное общество.

SUMMARY

Lysenko Yuliia. Social and pedagogical prevention of violence against the elderly in the information society.

The article addresses the problem of violence against the elderly people. The types of violence (physical, sexual, psychological, and economic) and their manifestations concerning this age category are revealed. It is noted that this phenomenon is latent, since official statistics is not available in the majority of European countries, and Ukraine in particular. Therefore, the purpose of the paper is to prove the urgency and timely social-pedagogical prevention of violence against the elderly people, as well as to substantiate effective ways of its minimization, using the pro-social potential of the information society. In order to realize this goal, it is necessary to apply such methods of research as analysis, synthesis, comparison and generalization of results in relation to the stated problem. An analysis of the regulatory framework provides grounds for concluding that it is extremely difficult to gather sufficient evidence to justify the prosecution in court, due to the weak legal framework and vague definitions of the offense in the specific articles of the relevant codes. In this regard, the offender's guilt is difficult to prove. As a result, offenders often avoid punishment and continue to commit violence.

Social-pedagogical prevention of violence is a complex of measures aimed at preventing the violation of human rights in respect to its honor, dignity and living conditions. Such work should be carried out with all age categories: with children in order to prevent peer violence and protection of childhood, among parents in order to identify adequate methods of raising children and developing interpersonal skills (parents, relatives, neighbors and others); with representatives of various social institutions serving this category of persons in order to enhance professionalism and prevent professional burnout, with the elderly people in order to train them to protect themselves from violent attacks and to help others with the "peer-to-peer" technology.

The emphasis is made on the conditions of the information society, which influence the development or suppression of such a phenomenon. In particular, having the information on ways to avoid violence, the work of the relevant institutions and providing the necessary services to victims of violence, a person has the opportunity to protect himself and others. The prospect of further research is the study of the structure and content of social-pedagogical support for the elderly people in the conditions of the information society.

Key words: violence, social-pedagogical prevention, elderly people, information society.

УДК 371. 123

Людмила Мільто

Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України
ORCID ID 0000-0001-5454-7085

DOI 10.24139/2312-5993/2017.08/289-298

НАУКОВІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ОСВІТИ РОСІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті подаються результати історико-педагогічного аналізу творчої спадщини прогресивних педагогів, соратників і послідовників К. Ушинського, які заклали наукові основи педагогічної майстерності та зробили вагомий внесок в оновлення професійної підготовки вчителя. З'ясовано, що вчені пов'язували